НА ШЛЯХУ ДО ЛЕГКОЇ СЛАВИ

КІЛЬКА СЛІВ ВЗАГАЛІ

Ви, певно, читачу, за юнацтва теж писали вірші й оповідання? Признайтеся ж: було це? Коли незрозуміла туга по чомусь невідомому, недосяжному, далекому опановувала ваше серце, коли ні сіло ні впало в груди вам залізала тривога й била на сполох, коли після першого поцілунку коханої юнки вам хотілось отак узяти б і загилити всю земну кулю під зоряне склепіння небес, коли вам взагалі кортіло викидати' всякі штуки й умисно бути дурнішим, ніж ви є насправді,— тоді ви писали вірші!

Ви брали спеціально для цього приготованого зошита (неодмінно — зошита! Люди вашого віку тих часів і душевного стану, який був у вас тоді, не визнавали профанації поезії писати на абияких клаптиках паперу, зони пишуть чи писали тільки в зошитах і альбомах); ви, хвилюючись, брали перо і непевною рукою каліграфічно виводили рими. За ваших часів залізобетон і радіо не були ще в моді та й ваші поплічники й перевесники зовсім не знались на тракторах і нічогісінько не тямили в таких справах, як, скажімо, значення електрифікації і чергові завдання державної промисловості. Часи були тоді таки досить патріархальні, і ви не морочили собі голову над ідеологією вашого твору. Ви писали про соловейка, що співає травневої ночі, про місяченька, квітоньки, тужили по минувшині, присвячували свої твори коханій, почували себе самотнім і трошечки неземним...

Потім ви малювали на обкладинці свого поетичного зошита якісь візерунки, урочисто надписували великими літерами Твори Миколи чи там Петра Коханенка і потихеньку солодко мріяли, що колись-таки, а ці твори уквітчають вашу натхненну голову гучною славою.

Ми, здебільшого, всі в тій чи тій мірі зазнали цього тоді, коли благословлялось на день нашого свідомого життя.

Може, ви, читачу, й не писали віршів,— тоді ви, мабуть, малювали, будували з піску й кубиків палаци, фортеці й залізницю, лікували макогоном свою маленьку сестричку або стинали ціпкдм маківки будякам — вашим удаваним ворожим полкам.

Ви виявляли ті чи ті здібності, поки одна, кінець кінцем, не брала гору над іншими і тоді вже ви орієнтувались на певний фах і роботу, що стелитимуть вам дорогу у вашій життєвій кар'єрі.

Ці рудименти всяких здібностей, мабуть-таки, справді блукають по дитячій істоті, як біблійний хаос перед сотворениям світу, поки згодом одна з них не сформується у виразний нахил, хист чи талант. Коли ж цього з якихось причин не станеться, тоді про людину казали колись, що вона "не удалась".

Я умисно розводив тут цю теорію, щоб тепер заспокоїти вас, читачу: не соромтесь отих охайненьких мальованих своїх зошитів, не ставтесь до своїх перших дитячих акварелей, як до дитячої хвороби. Коли ви їх випадково досі ще не знищили, залишіть їх собі на старість, та й годі. Для ваших дитячих чи юнацьких років — то все було біологічно-законне й природне, нічого анормального, патологічного з тому всьому не було. То зовсім інша річ, коли ви тепер, лікарюючи, або навчаючись на правничому або математичному факультеті університету, пишете вірші, але про це саме й буде зараз мова.

ЛІТЕРАТУРНА СІЧ І НОВІТНЄ КОЗАКУВАННЯ

Пезно, на всіх паралелях і меридіанах земної кулі, у всіх народів, де є певна і стала наявність людей, що читають і продукують газети, журнали й книжки, є цей масовий потяг до літератури, точніше — до літераторстза, літературної слави, літературної кар'єри.

Справді-бо, адже немає, здається, ні одної більше царини людської діяльності, де б так легко й швидко можна було видряпатись на верховини популярності, стати відомим, що про нього говорять, на якого пошепки з пошаною і цікавістю показують очима, а то й просто пальцем, — як література. До революції в нас, на Україні, письменник був за репрезентанта національного активу, ба навіть за національні душу й сумління; з Росії сентиментальні панГ й екзальтовані курсистки дивились на письменника як на людину "не от мира сего"; російський письменник дореволюційних часів міг носити, не соромлячись і не шокуючи своїх ближніх, юхтові чоботи й косоворотку, пити в кабаках і їздити до повій, а російський міщанин, а ля чехов-ський сторож у лазні, побожно дивився на письменника, як на того, що з нього "з голове есть идеи", і потерпав.

У царській Росії не було жодного пам'ятника якомусь ученому, винахідникові, чи інженерові, пам'ятники ставили там тільки царям, генералам і поетам.

Із деякими відмінами на більше чи

на менше, але пересічно скрізь, по всіх країнах, були однакові умови літературної кар'єри; була певна письменницька корпорація, що іноді скидалася на досить замкнутий і малопри-стугший цех; молодикові, що в'язав свою долю з химерним літературним успіхом, треба було "вдертись" до цього цех/, напочатку бодай на краєчку хоч примоститись на літеоатурному Парнасі, відтак видерти будь-яке визнання від літературних майстрів або підмайстрів — і тоді вже його життєвий віз ставав на певній колії. Обраний і визчаний міг тепер клеїти дурня, верзти всякі теревені, витівати різні непристойності — завжди знаходились люди, що приймали це за оригінальність письменницьку й навіть захоплювались. Це ж бо — письменник, пестун життя й маси читачів!

Найголовніше те, що для літературної кар'єри, либонь, не так уже й потрібний був ніби такий багаж, як освіта, досвід, довга й уперта праця

над собою, моральці якості й навіть розум. Так, так: адже не читав нічогісінько славетний Ібсен, адже, мовляв, був тільки офіцером бретером Лєрмонтов (може, тепер у своєму особистому житті милуватись із тілілікання щеглика в своєму кабінеті сучасний Вересаєз), адже багато російських і українських письменників не мали вищої освіти, адже ж, адже ж, і адже ж...

Одне слово, насамперед, треба мати талант. А чорт же його знає— чи не сидить, бува, часом у тобі той талант! Ніхто, вислухавши твої груди, помацавши твого живота, подивившись тобі в очі, не скаже, чи є в тебе таланти і які саме. Адже літературний талант — це ніби лотерея, де бачиш свою долю вже після того, як витягнеш із урин квитка. Отже, жага легкої літературної слави, потреба спробувати, чи немає в мене часом отого самого таланту, штовхає багатьох людей до редакцій журналів і видавництв.

95 відсотків із них витягали свого порожнього квитка й на тому заспокоювались, а 5 відсотків "зайцем" пролізали до загону літературного поїзда, і, як це бувало тоді в поїздах,— спочатку несміливо просили, щоб дали їм хоч одною ногою стати з коридорі, далі лагідно зауважували, що в купе, якби потіснитись трошки, можна було б сісти ще одному, далі, нахабно штовхаючи своїх сусідів, сідали на лаві і, з кінцем, задоволені лягали спати на горішню полицю.

Отже, Парнас вічно перебуває в стані облоги, і, ПЄЕ"ю; зважаючи саме на це, по деяких країнах, приміром, у Мексиці, є симпатичний звичай не платити авторам гонорару: для них, мовляв, досить буде і гонору, ще їх безглузді вірші, зовсім непотрібні серйозній діловій люпині, все ж таки видрукувано.

Та це пробивання літературної стежки, відоме по всіх редакціях, на Україні набрало своєрідного, національного характеру, і на ньому ми зупинимось.

Років п'ятдесят тому, коли число "малоросів", "хахліЕ" і "дядьків" на мільйони разів переважало число "українців", тоді майже кожний українець вважав за свій національний обов'язок писати вірші. Якого-небудь

1908—1912 року майже все українське національне життя товклося коло літератури й на базі літератури. Тим-то й який-небудь віршик, де сяє щирий місяченько й квітнуть рідні квітоньки, правив за кволого живчика, який свідчив, що безнадійно слабкий організм нації ще не вмер, ще тягне своє останнє тягло, тягло літератури, до неминучої недалекої вже могили...

Витиснуте із усього багатогранного життя патентованими царськими лещатами українство мусило рятуватись на вузьких обніжках літературного хутора й там зимувати, покладаючи всі надії на перспективну весну, дарма що ця весна обіцяла його гріти не тепліше за квітень на Мур-мані...

За тих часів становище українського інтелігента й на-півінтелігента було таке нужденне і таке безпорадне, що йому справді лишалось тільки писати вірші й оповідання. І він прсав. І це стало йому за національний фатум, за той карб, що ним "бог шельму метит".

Який-небудь географ Іванов, що постачав був підручника з географії всім середнім школам Російської імперії, мусив би характеризувати українців не тільки як "медлительных з движениях малороссов", а і як людську породу, що визначається надмірним потягом до літератури.

Література стала нам за той штадт-пункт, виходячи з якого в нас майстрували свою політику до 1917-го і після 1917-го, робили певні економічні консеквенції й пишалася нашою культурою ("...А п'єси нашого Винни-ченка виставляє й російський театр, ага! А Шевченка перекладено на інші мови, ага! А Горький приятелював на Капрі з Коцюбинським,— ось бачите!-.").

Отже, з наших українських умовах'література стала важити аж занадто багато. Вона увійшла з нашу плоть і кров, і стоси віршів, що повінню заливають наші редакції, це — не цілком аналогічне явище, що його можна з меншій, звісно, мірі спостерігати й по інших країнах, ні — це перетворилось у нас ніби на певну ознаку національної вдачі, це стало нам за ту Франкову "печать духа", що з нею йде українська нація "у мандрівку століть". Стимули гатити вірші й поеми, драми й оповідання походять у нас не тільки від бажання просто "стати письменником", виламати цеховий мур олімпійського вояцтва, а й від неусвідомленого почуття якогось обов'язку перед кимось (Україною, класом чи колективом?), вони скидаються на крик вічно бентежної української душі, дарма що за Івановим "малороссы — медлительны в своих движениях".

Якось одного разу це порівняння мені самому спало на думку, а згодом, розмовляючи з одним моїм добрим приятелем про нашу літературу, ми вдвох прийшли до цього висновку: цей наш масовий потяг у літературу — це є продовження колишнього потягу на Січ, у степ, на волю. Це ніби'новітнє козакування, і література стала ніби за нову Січ, куди линуть і "слави добувати", і "ворогові помститись", і від нещасного кохання та всякої журби рятуватись.

Кожний здібний тримати перо молодик неодмінно мусить написати хоч одного вірша, хоч трохи побути на літературній Січі.

Одна моя знайома, розповідаючи про свого дружину кооператора й бажаючи показати його мені з кращої сторони, так і казала*.

— Та він же теж у поетах був, його навіть два вірші надруковано було колись! Він і з Хвильовим знайомий...

Словом, кооператор віддав свою лепту "рідному краєві", він не з простих, не сірома.

Ось нудьгує десь на селі молодий парубійко, що скінчив середню школу, але з якихось причин не пішов нікуди далі, і з нудьги пише вірша:

Ось візьму я свій сум І втоплю у Дніпрі...

Років двісті тому, він, безперечно, подався б у Дике поле, за пороги, на Січ, топити свій сум у басурманській та людській крові, а тепер він топить його в чорнилі й мерщій надсилає до найближчої редакції:

Ой чи пан, чи пропав—двічі не вмирати!..

За списа йому — перо, за "вільний степ" — стоси паперу й за турецький ятаган — перша рецензія на нього.

Замкнута в собі, після скасування Січі 1775 року, козацька потенція немовби акумулювалась протягом довгого часу, щоб, із кінцем, найти вихід розряджузатись у... літературі.

На козакові шапка бирка — зверху дірка, Травою підшита, вітром підбита, Куди* віє, туди й провіває, Козака молодого прохолоджає.

Це виразний портрет не тільки козака-нетяги часів, скажімо, Кішки чи Сулими,— це синтезований масовий образ так званого "початкуючого" поета.

ПОСПОЛИТЕ РУШЕННЯ

Працюючи колись на посаді секретаря в одній з редакцій наших ілюстрованих журналів, я мав нагоду особисто й письмово знайомитись із безліччю невідомих авторів, що вже літературно покозачились або саме стають на цю непевну путь.

Я й до редакції знав, що їх сила-силенна, але тут на своєму власному досвіді я мусив пересвідчитись, що їх далеко більше, ніж це може собі уявити стороння, об'єктивна фантазія. "Ім'я же їм—легіон".

Щотижня я одержував пересічно до сімдесяти віршів і до десятка оповідань. А бувало іще рясніше. Хто зони, ці молоді автори, що з різних кутків України, а то й поза нею, слали написані всяким письмом, всякою орфографією свої твори? Не перебільшуючи, можна сказати, що цс люди різних станів, різної національності, віку, статі й професії. Тут і студенти, і селяни, і поодинокі робітники, і агрономи, і вчителі, і колишні домовласники, і просто душевно хворі, божевільні.

Це справжнє посполите рушення. Коли б можна було їх якось мобілізувати, зони, без сумніву, склали б армію більшу за татарську орду, а то й усі, скажімо, озброєні сили Хмельницького під Жовтими Водами або Корсунем.

Жодна статистика не взялася б узяти їх на облік, бо число "пролітературених посполитих" серед письменної української людності разюче переважало б тих невинних, що не вкусили ще від древа пізнання літературного добра і зла.

Але перейдімо до окремих представників цього цікавого руху. Двері редакційної кімнати несміливо одчиняються, й до кімнати входить парубок у піджаці й синій кепці. З обличчя йому можна дати 21—22 роки. Його кроки непевні, рухи соромливі. Перед самим столом він оступається, дивиться стурбовано собі під ноги, відтак одкашлю-ється й, густо зашарівшись, каже до мене:

— У мене тут,., того... вірша оце написав...

Хлопець ще більше ніяковіє, і це "вірша написав" у нього виходить так, ніби це не до редакції ілюстрованого журналу він прийшов, а до поліклініки, і це перед ним — не секретар цього журналу, а лікар, якому

молодий пацієнт, що вперше сів на слизькому, соромлячись своєї хвороби, так само каже:

— Тут у мене, товаришу лікар, щось... того... Чи не можна б його швидше вилікувати?..

Саме слово "редакція", очевидно, дуже впливає на хлопця, він тремтячими руками добуває зідкілясь із-за пазухи зошита з розмальованою його ж рукою обкладинкою і благаюче дивиться на мене.

— Тут їх багатенько є. Може, хоч який-небудь із них — того... Так ви, товаришу, вже, будь ласка, якщо можна, так — того...

Мені шкода парубка, бо я вже нюхом чую, що там буде за тими дитячими візерунками на обкладинці, і мені хочеться його якось потішити. Я питаю його, хто він такий, що він читав із сучасної української літератури та з класиків. Парубок трохи заспокоюється, каже, що він учиться в меліоративному технікумі, крім Шевченка й Франка, нічого не читав, а з сучасної — гумореси Остапа Вишні й Сосюру. Тоді я кажу парубкові:

— Добре. Я прочитаю ваші вірші. Або ж надрукуємо, якщо підійде, або ж буде відповідь у "Поштовій скриньці" журналу.

Парубок від слова "надрукуємо" зовсім оговтався і навіть посміливішав, наче я йому сказав, що його хворобу можна вилікувати за три дні:

— А чи скоро ж надрукуєте? В слідуючому номері?..

— То вже не скажу — побачимо.

Лице парубкові сяє щасливою усмішкою, з піднесеним настроєм він майже вистрибом зникає з кімнати.

Я беру його зошита з кволою надією знайти там щось справді придатне до друку, але на першій же сторінці мені неприємно впадає в око:

Я не хочу бути поетом,

Бо поет бачить людські страждання,

А я — я не можу дивитись у вічі стражданням,

Я вмру, я з в і р ю ю з розпуки.

Щось хлопець думав, щось мудрував і, кінець кінцем, "озвірючився". Хлопець дістав відповідь у "Поштовій скриньці", і більше не приходив і не надсилав віршів.

Чи ж видужав він, чи ще й досі "звірює" по інших уже редакціях?..

Та не можна сказати, щоб цей парубок був типовий для всієї необчисленної маси тих, що починають писати, що, мов булавки до магніту, линуть до ротаційної машини нашої друкарні. Це один тільки варіант отого різноманітного й барвистого типу, що в нас звичайно зветься —"початківець". А цих варіантів багато ще. Ось до редакційної кімнати входить похапцем у селянській чумерці парубійко. Йому з виду теж не більше 22-ох років. Він досить рішуче підходить до мого столу й перебиває мою розмову з якимсь відвідувачем:

— Ви секретар? Я пишу вірші, оповідання й драми. Ось вам — вірш.

Парубійко витягає з кишені замусолений шмат паперу й голосом, що не припускає ніяких заперечень, каже мені:

— Прочитайте, будь ласка, негайно, бо мені треба ще до одної установи збігати й на поїзд до Білої Церкви поспіти. Да, а скільки ви платите за вірш? Ви його в слідуючому номері надрукуєте?

Я беру його вірша й мовчки читаю. Вірш був короткий, а проте виразний:

КОЛЕКТИВ

Один косе, Другий возе, Третій на комбайні... Біжить Рось, Купки хтось. Реве вода турбіною. Живуть хлопці Комуною.

Парубійко був дуже здивований і образився, коли я делікатно сказав йому, що вірш нам не підходить...

Далебі, я гадав, що письменницьке посвідчення а ля: "Пред'явник цього Грицько Голий є дійсно письменник, що пише вірші, оповідання, драми, романи й повісті, що підписами і печаткою стверджується..." могло бути тільки десь у гумореcці, а не насправжки, але в моїй практиці трапився й такий випадок. Студент, неможливі вірші якого кілька днів тому я одмовився помістити, прибіг раптом захеканий до мене й попросив не що інше, як:

— Видайте мені, товаришу, посвідчення, що я пишу вірші!..

— Для чого це вам треба? — здивувався я.

— Та, бачите,— мені дуже потрібна кімната, а тут є одна вільна, тільки туди так не пускають. Я їм сказав, що я письменник, а вони не вірять...

Студент ніяк не міг зрозуміти, що це за редакція така, що не видає письменницьких посвідчень.

Це все я писав про тих, що самі приходили до редакції, що їх можна спостерігати в натурі, але, крім них, було ще й безліч тих, що одписували з периферії, що їх вдачу, нахили й причини, які штовхнули їх на цей згубний шлях, пізнаєш із їхніх листів і надісланих творів. Ці, здебільшого, вже не такі завзяті. їхні листи стогнуть від благання, смиренності й часто до того всього ще й — автобіографії.

Ось один зразок: "Шановні товариші! Почуваючи в собі поетичні пориви, маючи з самих малих літ нахил до описування того, що я почуваю, що бачу й що зворушує мої мрії, я вперше насмілився послати до вас свій мізерний твір..." Далі йде докладна автобіографія і під кінець: "може, там можна буде мого вірша як-небудь пропустить, то, будь ласка..."

Або ще: "Коли моя бідненька поезія,— не буду казати, що припаде Вам до вподоби,— але хоть трішечки підійде до печаті, то прошу помістить у Вашому журналі". Іноді, хоч, правда, рідко, буває, що молодий автор не від того, щоб стати і в незалежну позу: "Писавши цей вірш, я і не думав надсилати його для друкування, але п о бажанню та проханню читавших його надсилаю". Автор додає до свого вірша ще й фотографічну картку.

Трапляється й так, що автор сам розуміє, що йому з його віршем "непереливки" й він подає до вірша пояснення: "За коріння, що дрижить від вдарів води, що злитить із пролитої водою дороги, я підозріваю закордонний капіталістичний клас"...

Але бувають і інші вірші. Я розірвав конверт і прочитав писаного жіночою рукою листа. Авторка пише, що це її перша спроба, й, наколи її два вірші не годяться до друку, вона просить, щоб їй не відповідати в "Поштовій скриньці", бо їй буде боляче. Ні адреси, ні прізвища,— тільки

дві літери М.-Ч. Я пробіг очима перші рядки, й вони одразу чогось запали мені в пам'ять:

Ти уже уходиш? Ну іди...

* Я б тобі плеснула

Кислоти!..

Першого вірша, розуміється, не можна було друкувати вже хоч би через оту "кислоту", але він зворушив мене своєю безпосередністю. Я зараз же прочитав другого. Там було:

Високосинь — зеленодаль...

Співець незримий десь в блакиті...

Я потоплю свій сивий жаль

В хвилястім цім, як море, житі.

Хай п'ють проміння золоте

Натомлені і хворі груди,—

Мене ніхто-ніхто не жде...

Та не спішу і я нікуди...

Не можна сказати, щоб ці вірші визначались би великими формальними досягненнями чи ідейним змістом, вони досить індивідуалістичні, прості й безпретензійні. Та щось було в них, чи, може, в нервовому жіночому— письмі, чи просто в моїй інтуїції, що змусило

мене кілька разів перечитати їх і задуматись. Хто така ця авторка? Мені чогось здається, що інтуїція не зрадила мене на цей раз: я певний, що авторка цих віршів — це одна з тих, що повернулись із своєї весняної ночі із зів'ялими й пожмаканими квітами. Дівчина не пішла далі топтати конвалію і рвати бузок, її раптом зраджено, і ось:

Мене ніхто, ніхто не жде... Та не спішу і я нікуди...

Мені здається, що ця дівчина ніколи й не гадала писати, принаймні, її другий вірш надруковано, а в "Поштовій скриньці" я радив їй неодмінно писати, але сталось дивне: ніхто не зголосився і не прийшов одержувати гонорар... Дівчина написала ці два вірші тоді, коли обсипалась черемха і зів'яв бузковий кущ. Адже ж буває потреба в людини, коли її пече і крає, співати або декламувати щось таке, що саме імпонує її стану. Вірші цієї невідомої авторки вийшли теплі, щирі, від серця. Отак іноді зовсім негарне обличчя в моменти найбільшого піднесення або глибокої туги стане раптом прекрасне, щоб потім згодом знову нікого не вражати й нікого не приваблювати. Я довго чогось почував незрозумілу тривогу й ніяк не міг забути отих останніх рядків:

Мене ніхто-ніхто не жде... Та не спішу і я нікуди...

Авторка цих рядків була, без сумніву, поза "посполитим рушенням" у літературу, але вона, леле, була одна з небагатьох, що зворушували в простих, невибагливих рядках і лишали в пам'яті свій слід.

ДЛЯ ЧОГО ПИШУТЬ І ПРО ЩО ПИШУТЬ

Для чого, справді, пишуть ці нікудишні вірші й нудні, беззмістовні оповідання люди, що мають свою роботу, а то й свій певний фах? Адже ж студент, або, скажімо, вчитель чи агроном, тямлять же, що між пристойним більш-менш віршем і поезією на кшталт:

Екатерина Великая О. Приехала в Царское село,—

різниця величезна.

Не можуть же не розуміти цього й, одначе, все ж таки пишуть!

Одного разу, читаючи свіжу порцію віршів, що їх принесла пошта, я прочитав такі теревені:

Барабани, барабани,

В ногу разом треба йти...

і так далі в такому ж дусі.

Не задумуючись над питанням, що за один автор цих чудернацьких рядків, я відповів йому у "Поштовій скриньці", що —"барабани взагалі самі не ходять, їх носять, тим-то й вірш не піде". Через кілька днів його знайомий сказав мені з жалем, що автор — поважна людина, досить уже літня, агроном і, мовляв, не слід було б йому так "іронічно" відповідати.

Мене вразило не те, що у відповіді була якась нетактовність: коли вірш нікуди не годиться, треба авторові про це одверто сказати і сказати так, щоб він зрозумів кончу потребу ліквідувати якось цей свій гандж, адже графоманія — це, власне, як-то кажуть медики: не ганьба, а велике нещастя. Мене страшенно вразив контраст: піонерські барабани, що самі аж ніяк не можуть "в ногу йти", і агроном з угноєнням грунтів, морфологією рослин etc...

Так: "Темна наша батьківщина! Розбіглась по жовтих кварталах чорнозему і зойкає росою на обніжках своїх золотих ланів. Блукає вона за вітряками і ніяк не найде веселого шляху... Темна наша батьківщина!.."

Коли мені хочеться уявити собі велике обличчя того "початкуючого" автора, що, мов соняшник до сонця, лине до літератури, я пригадую собі

такий випадок. Це було за непу, коли в торгівлі й дрібній промисловості діяв приватний підприємець'. До редакційної кімнати увійшло троє. Увійшли вони якось занадто урочисто й впевнено так, що всі присутні в мене відвідувачі одразу замовкли й нашорошились. Це була літня, але старанно й тонко підфарбована й напарфумована "мамаша" (саме —"мамаша"), донька років 15-и й п'ятилітній пестун непівського життя.

"Мамаша" підпливла до стільця й поважно сіла, донька смиренно стала позад неї, поклавши тендітні руки на спинку стільця, а п'ятилітній пестун роззявив рота й вивалив на мене лупаті з ознаками дегенерації баньки, мов розглядав якесь чудисько.

"Мамаша" поклала на мій стіл дорогого редикюля, оддихала ядуху і заливчастим томним голосом недбало звернулась до мене:

— Моя дочь пишет стихи. Лидочка, дай сюда свою тетрадку. Вот хороший стишок, например, о Парижской коммуне.

Донька, як учителеві німецької мови — диктант, подала мені тоненького альбомчика. В таких альбомчиках, з такими ж квітками та янголятами колись такі ж самі доньки таких самих мамаш писали:

Дарю тебе корзинку —

Она из тростника.

В ней фунта два малинки

И ножки с индюка.

Тепер там був вірш про Паризьку комуну...

Мене це просто приголомшило. Перше ніж читати вірша, я скоса глянув на "мамашу". Таких жінок можна було зустріти тільки на Хрещатику в робочу пору, коли вони роблять свій ранковий променад, ведучи на орчику якогось огрядного білого цуцика: Я навіть пробіг очима по кімнаті: чи не привела, глядіть, ця пані й сюди того цуцика, але цуцика не було. Для таких пань мова Шевченка й Франка є, мабуть, мовою третього гатунку, яку не годиться серйозно застосовувати в житті, але цей вірш, вірш про Паризьку комуну був написаний українською мовою! Чому — українською і чому саме про Паризьку комуну? Хіба що тільки для того, щоб надрукували. Розуміється, його не можна було друкувати, це були просто дитячі, нікудишні вправи, але, як кажуть: факт лишається фактом...

Мені пригадався тоді ж другий вірш російською мовою якогось червоного командира, що я його нещодавно одержав:

Лондон,

Белый дом,

Вашингтон и Рим

Нам готовят тинь-ди-ринь...

Але, далебі, цей вірш був у сто разів симпатичніший і цікавіший за ту Паризьку комуну "на украинском языке".

Молода єврейка з Одеси, яка допіру скінчила ВИШ, принесла мені якось свої вірші українською мовою. Вона зовсім не вміла говорити по-українському. Я здивувався:

— Чому ж ви пишете вірші українською мовою? Дівчина зашарілась і соромливо сказала:

— Очень красивый язык...

Про що пишуть молоді автори? Що саме їм надає натхнення, що спонукає їх братись за перо, щоб потім мерщій податись із свіжим віршем до найближчої редакції?

На це годі дати одну відповідь, що охопила б увесь той матеріал, яким молоді автори'крутять, мов циган сонцем, їхня тематика (маємо на увазі тут поетичну) така неосяжна, така часом несподівана і в той же час така трафаретна (це ніби логічний нонсенс, але насправді воно так), така убога, що іноді важко навіть подумати, в які тематичні нетра притарабанить парнаська бенеря молодого поета.

Раніш було такий поет мав певне амплуа: він писав про кохання, милувався з рідного місяченька, млів, коли замість "Аїди" в українській опері слухав соло хуторянського соловейка тощо. Але цей антураж лежить тепер у нафталіні, і рідко хто зважується ним користуватися. А проте час від часу користується. І тоді з Чернечої гори встає тінь Тараса Григоровича і гірко посміхається з таких, наприклад, рядків:

Показався із-за гори Діжою білолиций, Мов той човен в синім морі, Із-за гори виринав...

Але молодий автор, здебільшого, не такий уже наївний, щоб не знати, на що саме тепер є прпит, він знає, що квітоньками всякими редакторові туману не напустиш, що всі оті "місяченьки та личка з карими очима й коханнячком" — то тепер уже "гнила риба", що її будь-яка крам-

ниця соромиться показати своєму покупцеві. Треба, мов-

ляв, свіжішого краму. І ось молодий автор, упріваючи,

щиро тягне до своєї поезії — залізо, бетон, трактора,

радіо. Та ба — хоч і багато ще років даватиме наше

Криворіжжя залізо всьому СРСР, проте всіх залізних

покладів його не вистачило б і на один рік, коли б усе те

залізо, що його так легко розкидають молоді автори на

пустирях своєї творчості, мало б реальну вагу і хоч ма-

леньку вартість.

Отже, volens nolens, а все ж молодий автор мусить пускатись і того рятувального в сучасній поезії заліза й шукати "більш сьогоднішніх" тем. Ну, чим, скажіть, не "сьогоднішній" хоч би такий вірш, зважаючи на боротьбу ЦК з опозицією, позику на індустріалізацію тощо:

Не знаю я,

Чи може це так буть,

Щоб ми в одній своїй країні Побудували соціалізм...

"Сучасність" — ось морока для молодого автора, але без неї не обійтись, хоч вона часом призводить автора до протилежних наслідків. Я знав (листовно) одного такого поета, фахівця в китайських справах. Кожна подія в Китаї хвилювала його і зворушувала, він не міг не писати про це вірші. Але трапився такий казуе. Чи то, може, газети на той глухий куток, де сидів мій автор, запізно приходили, чи, може, його вірші чогось на пошті затримувались, але кожна його ода, присвячена котромусь із діячів китайської революції, надходила до редакції вже тоді, коли цей діяч зраджував революцію, а його син у Москві зрікався свого батька контрреволюціонера. Отже, всі ці вірші, присвячені Чан

Кайші, Фін Юньсянові тощо, признатись, не такі вже й погані, швидко летіли до кошика. Молодому авторові просто фатально не щастило з Китаєм і "сучасністю"!..

Молодому авторові хочеться бути оригінальним, для нього немає більшої образи, як сказати: "У вас, товаришу, помітко вплив Тичини, або Сосюри, скажімо". Автор боїться тих упливів, як криміналу, через те він згоджується поставити раптом серед українського села мінарет і яку-небудь сільську Марусю озвіздити на Марієту, аби це було хоч трохи оригінально. Ось вам один із таких творів:

Синьою наміткою напнулось село, Ген в небі вершок мінарета. "Чи скоро приїдуть в село Шефи?" — питає мене Марієта.

гівтор щиро хотів написати оригінального вірша під знаком "Змичка города з селом", але хіба то, з кінцем, його вина, що вірш вийшов, як-то кажуть,—"ни к селу, ни к городу"...

Летючи навзаводи за оригінальністю, молодий автор часом залітає на самісінький краєчок прірви, що розмежовує нормальну мову з непевним маячінням. Хто розбере, про що тут мова мовиться:

Нам не нужні потухші вогні,

Серця більше вони не зогріють,

Хай морочать північні тіні,

Поки вітри і рештки розвіють.

Про цю нісенітницю можна сказати хіба що словами чеховського героя: "Этот писатель туманно пишет"...

Дивна все ж таки річ: масовий молодий автор часто буває песиміст. Поза залізобетонними мурами й височенними радіощоглами його охоплює сум. Бактерії занепадництва занадто рано потрапляють до його молодого поетичного організму, і часто пристойний молодий автор уважає за свій обов'язок пожуритися. В 20 років він журно згадує дитинство, в 22 роки — юнацтво. Йому, кінець кінцем, байдуже про що журитись, аби журитись! І він журиться:

Дорога — степ, а небо синє, Летять по проводах слова. А думка лине, лине, лине, Болить, кружиться голова.

ЛІТЕРАТУРНИЙ БЗИК

Власне кажучи, кожна людина, що, замість підручника хімії чи там бухгалтерського гросбуха, сідає писати вірші, немаючи до того ніякого хисту, вже, очевидно, має свого "бзика". Але є автори, що в них цей "бзик" — перманентний, він давно вже перейшов у хроніку, набув собі хворобливого стажу й не менш хворобливої кваліфікації. Це звичайні божевільні. Проте вони цілком безпечні й навіть, коли хочете,— страшенні симпатяги. Я познайомлю вас, читачу, із ними. Щоб показати вам усіх нещасних, що мені їх трапилось бачити на цьому карколомному шляху до легкої слави, я приховав на останнє ще двох. Це один —"Великий диктатор", а другий — автор повісті "Импонирующая квартира, или Сущий ад с глазами сатаны".

Цим питанням мають зацікавитись лікарі-психіатри, а я сам не можу пояснити, чому божевільних так вабить редакція.

(...)

їх багато тиняється по наших редакціях, заважаючи працювати редакційним співробітникам, але я спинюсь зараз тільки на двох найцікавіших.

З "Великим диктатором" у мене утворились досить таки приятельські стосунки... Ми познайомились із ним так: якось до мого стола в редакції підійшов дід. Власне, "дід" до нього не підходило б, це скорше був "дєдушка", але наша мова ще не створила слова, що увібрало б у себе поняття російського "дєдушки": "дід" — занадто гостро й суворо, "дідусь" — занадто м'яко й солодкувато. Так ось цей "дєдушка", дебелої постави, з лагідними очима й великими рум'янцями на щоках, підійшов до мене. На голові йому була довга грива СИВОРО волосся під Карла Маркса, але цё не перешкоджало йому в цілому являти собою типа, близького до категорії попа-розстриги.

"Дєдушка" простягнув мені руку й одрекоменду-вався:

— Борець за справедливость і виновник усіх недостатков Советской Райросії, что значить — автор, Кирил Са-мойленко.

Я спочатку не збагнув, у чому тут річ, і здивовано оглянув "дєдушку".

— У мене тут і візитні карточки є, пожалуйста, возь-міть на пам'ять.

Він справді видобув із бічної кишені кілька карток та етикеток. Я уважно обдивився їх. Вони чомусь одразу заінтригували мене.

КИРИЛО ІВАНОВИЧ САМІЙЛЕНКО

Член Українського Клубу у Київі

КИРИЛЛЪ ИВАНОВИЧЪ САМОЙЛЕНКО Членъ Киевскаго Общества Пчелово-довъ и Русскаго Купеческаго Собранія

Обидві картки складено однаковісінькими літерами, в одній якійсь друкарні й, очевидно, в один і той же час. Коло карток лежали кольорові етикетки:

САМЫЙ ПОЛЕЗНЫЙ НАПИТОКЪ СТАРО-ВЫДЕРЖАННЫЙ ЗАПОРОЖСКІЙ МЕДЪ Кіевскаго № 3 завода К. И. Самойленко

Нижче на цій самій етикетці намальовано лисуватого хахла з повногрудою, вишиваною малоросіянкою, що тримають кухлі "запорожского меда" і мило, очевидно, з насолоди, посміхаються. На другій етикетці досить переконливо надруковано: "Покупайте липовый медъ, полезный по свидетельству врачей, из пасеки К. И. Самойленко". На етикетці, ніби пришпилені, прилипли дві бджоли.

Мені одразу чомусь здалося, що у "виновника всіх недостатков Советской Райросії" щось негаразд із бджолами. І я не помилився. Він залишив мені вірша, кілька якихось аркушів, писаних машинкою до письма, адресу і, що я не мав тоді часу із ним більше поговорити, він ввічливо вклонився і пішов.

Вдома я прочитав його папери. їх писано російською й українською мовами, але ярижкою. Вірш не справив на мене враження. Він починався так:

Ой, що ж то в нас таке случилось,

Що наша золота Советская власть народилась...

Мир сему дому

И всему гражданскому народу!

Вже неправда трясеться,

Що повинуватись правді прийдеться.

Таких віршів з більшим чи меншим еквівалентом безглуздя я прочитав безліч. А ось проза його, чи точніше — його життєві пригоди, вкладені в повістярську форму! Це вже було щось інше.

Ось, приміром, один із розділів цієї книги, що її автор на своїй кабалістичній мові назвав "Изходящий" (читаючи це в українській транскрипції):

"БЕСЕДА

Философа Карла Самойлова (в автора його ім'я й прізвище трансформується залежно від мети й змісту його твору: Кирило, Кирилл, Карл, Самійленко, Самойленко, Самойлов.— Б. Л.-Д.) с Профессором Университета св. Владимира Капустинским.

Профессор спросил: "Чем могу служить?" Философ говорит: "Я к вашей милости. Исследуйте мое умственное здоровье, ибо я берусь за весьма большое дело исправить все Райроссийское недоразумение". Фактически философ себя открыл. Профессор, как врач душевнобольных, посадил его на скамейку нервных и начал ему, т. е. философу, говорить комплименты. Философ, замечая, извиняется, что сразу говорит на 2-х языках, и говорит Профессору: "Простите, что я говорю русско-украинским наречием, мой разговор один ученый одобрил, сказал, что если бы так все говорили, то вышел бы очень превосходный язык". Профессор Капустинский стал продолжительно хохотать, смотря вокруг учеников своих — студентов и студенток. Философ ничуть не сконфузился и сказал Профессору: "Я с малых юных лет не любил иронии, шуток всяких, и вам высокопоставленным не идет смеяться, разве только улыбнуться. Вы посмотрите, г. Профессор, на портреты Шевченка, Ленина, Луначарского и др. великих людей — на их лицах никаких смехов не заметно..."

Далі "філософ Карл Самойлов" каже професорові, що він давно почуває в собі дар пророкувати, що він передбачав і японську, і німецьку

війни, він знав, що Романови загинуть і буде революція і що тепер він, "как древние коммунисты Иисус Христос и Моисей", мусить поїхати до Москви в "Центральный Совет" і одкрити їм істину, бо влада на місцях його не задовольняє цілком.

— Вот, как хотите, г. Профессор, так меня и понимайте, а свидетельство мне для Центрального Совета дайте. Не знаю, в какой вы партии состоите, а я партии всего мира от востока и до запада, всему миру доброжелатель и великий диктатор".

В такому ж стилі були й інші аркуші.

Я зацікавився "Великим диктатором". Ближчої неділі я поїхав трамваєм до нього додому, маючи в кишені його адресу.

Будинок, де жив "Великий диктатор", я і раніш колись запримітив. Тепер, коли я напевно знав, що це саме і є резиденція "Великого диктатора", він мені видався символічним. Серед кількаповерхових кам'яниць, на тій вулиці, де точились історичні події 1917—18 року, останній, у перії, що обривається глибоким ровом, цей затишний одноповерховий будиночок, що тільки одним боком вилізав на вулицю з садка, був ніби за представника чогось минулого, чогось та когось, що вже одійшло на безвік. Похмурі фабричні стіни, башти й бойниці, підкурені димом, далекі, глухі відгуки вдарів парового молота підкреслювали самотність цього будинка. З таких будинків можна, як із книги, читати прекумедні повісті колишнього. В них задержався аромат старосвітських батюшок та матушок, Пульхерії Іванівни, Афанасія Івановича, і отам, за квітчастим парараном, далебі, стоять навшпиньки і підслуховують вашу розмову Бобчинський з Добчин-ським.

Певно, через це все я давно вже знав цей будинок. Я пам'ятаю навіть табличку на паркані, що пишалась недавніми роками:

ПРОХОЖИЙ, НЕ НАРУШАЙ ПОКОЯ ЗДЕСЬ МИРНО ЖИВУЩЕГО

Тепер цієї таблички вже не було. Я пройшов сінцями і якимись закамарками, перше ніж потрапив до пенатів "Великого диктатора". В його кімнаті, заваленій усяким лахміттям, поламаними меблями, іконами й фотографіями, крім "Великого диктатора", сидів ще якийсь попишько. "Великий диктатор" жваво уминав галушки, а попишько дудлив, присмоктуючи, слив'янку. Мій прихід страшенно потішив "Великого диктатора", він покинув галушки й заходився мене роздягати й умощувати, попишько ж чогось затурбувався, нишком одставив від себе недопиту чарку і поспішно витер долонею масні губи.

Перше, що мені впало в око в кімнаті,— це фотографії, їх було занадто багато. Великі й малі, з одним або двома експонатами на них — вони всі показували "Великого диктатора" на різних етапах його, кінець кінцем, цікавого життя. На одній із них подано досить пікантне видовище: "Великий диктатор", коли йому було років 32—33, рачки вилазить з-під бутафорського каміння. Щось нагадала мені ця фотографія. Я задумався і раптом мені стало ясно все. Я швидко спитав "Великого диктатора":

— Скажіть, чи ви не писали пасічницькі книги?

— Аякже — писав! Ось тут у мене є, я зараз вам дам... "Великий диктатор" поліз до шухляди, а я не втерпів

ще його спитати:

— А п'єса "Дванадцять чародійниць"4—ваша?..

З підлоги почулось ніби трохи навіть ображене, що я ще питаю:

— Ну да, моя! Я зараз...

Він. Далебі він! Та я ж його прекрасно знаю. Два роки тому мені випадково про нього розповідали багато цікавого.

Послухайте ж, читачу, історію, як "Великий диктатор" почав писати й до чого все це призвело. Ця історія повчальна для багатьох початкуючих.

Кирило Іванович Самійленко своїм соціальним станом наближався до категорії куркулів. Він ледве знав письма й кохався в бджільництві. Можливо, що за часів воєнного комунізму його добре таки потрусили б, можливо, що пізніше він орендував би якогось млина і всякими правдами й неправдами доживав би покладену йому від невідомого фатуму кількість літ. Але сталось інакше. Випадок іноді дарує нам такі несподіванки, що від них шкереберть перевертається все наше життя. Так було і з "Великим диктатором". Ну треба ж було, щоб на лиху годину до "Великого диктатора" відкілясь нагодився агроном, якому подобались бджільницькі методи Кирила Івановича. Кирило Іванович міг би вважати цього агронома за найлютішого собі ворога, якби його мозок тепер функціонував нормально. Якби ж то!.. Сталось так, що агрономові замайнулось підбити Кирила Івановича на одну видавничу авантюру: Кирило Іванович має великий досвід у бджільництві, але він малописьменний, отже, хай Кирило Іванович диктує, а агроном писатиме.

Через який час вийшла з друку книжка: "К. И. Самойленко. Как улучшить пчеловодство русского крестьянина". Це і погубило Кирила Івановича. Друковані літери, які позначили на обкладинці його прізвище й мали рознести по світу звістку, що на цій найпрекраснішій із планет живе й Кирило Іванович Самійленко, спантеличили його. Невдовзі Кирило Іванович написав і видрукував власним коштом п'єсу на шість—дій "Дванадцять чародійниць"...

Було це діло ще до першої світової війни і масштаб українського літературного життя був настільки невеликий, що "Дванадцять чародійниць" одразу всі помітили. Тодішня українська критика зчинила страшенний галас, адже "Дванадцять чародійниць" могли хоч кого налякати, не кажучи вже за наш тодішній літературний хутір.

А в той час Кирило Іванович впевнено простував собі далі шляхом легкої слави. Йому вже замало було літературної слави і він топтав стежку до інших джерел популярності. У Кирила Івановича з'явилась манія фотографуватись. Він фотографувався в прекумедних позах, писав на фотографіях усякі афоризми й незабаром на Хрещатику аматори малоросійського гумору разом із серією "Десять заповідей для нежонатих" набували й такі листівки: коло столу сидить розхристана людина; погляд їй несамовитий, рукави й штанини засукані; людина обіперлась на руку й глибоко замислилась, на столі дві миски, внизу напис —"Борщ та каша їда наша. Кирил Малограмотний". Ви, читачу, певно, вже догадались, що ця людина є не хто інший, як наш знайомий Кирило Іванович?

Цікава й друга листівка, що про неї я вже згадував: з-під бутафорського каміння вилазить добре одягнутий (піджак, комірець, краватка, чохли) Кирило Іванович, а внизу напис: "Отак, як це каміння нужда та вороги придавлюють людину, но камінь вижимає мудрость. Кирил Малограмотний".

Одного разу Кирило Іванович, проходячи повз книгарню, побачив у вітрині погруддя Шевченка та Франка. Кирило Іванович зайшов до книгарні, й між ним та продавцем відбувся такий діалог:

— Де б я міг побачити майстра — мені треба зробити отаке погруддя...

— Так є ж готові погруддя, навіщо замовляти? Вам чиє треба — Шевченка чи Франка?

— Та ні — мені треба своє зробити...

Отже, невинна на перший погляд брошурка "Какъ улучшить пчеловодство русского крестьянина" накоїла страшного лиха. Кирило Іванович почав згодом писати філософські трактати, пророкування й

листи до губернаторів, міністрів і царя. Розуміється, його листи залишались "гласом вопиющего в пустыне", і це завдало туги й суму Кирилові Івановичу. Під час приїзду Миколи II до Києва Кирилові Івановичу пощастило навіть достукатись до міністра царського двору Фридерикса (він просив аудієнції в царя), але зробити пророкування цареві йому не довелось, замість того він побачив самого Распутіна, що зачинив перед його носом двері.

Далі Кирило Іванович почав засипати листами тт. Чубаря, Петровського, Горького, а що відповіді так само не одержував, то іноді мусив знижуватись на обласний масштаб. Крім того, він писав свій нескінченний "Изходя-щий". Власне, не пише, а диктує своїй секретарці, що самоохотою взялась за цю сізіфову працю. Це через те, що він диктує, а не сам пише, він і є диктатор; а що він диктує не абищо, а такі речі, що мають, кінець кінцем, прислужитись людському щастю, Кирило Іванович величає себе "Великим диктаторо м". Він марно ходить по редакціях, пропонуючи надрукувати бодай окремі розділи його "Изходящого"...

Деякою антитезою "Великому диктаторові" є автор повісті "Импонирующая квартира или сущий ад с глазами сатаны".

Антитеза ця в тому, що коли "Великого диктатора" література призвела до божевілля, то цього автора навпаки — божевілля до літератури.

Це колишній учитель. Його погубило житлове питання. Спочатку він сподівався одержати ордера на-квартиру, але, коли з того нічого не вийшло, він уліз "нахрапом" до одної кімнати, що віддала йому його знайома, але мусив витримати протягом —кількох місяців справжню облогу й штурми від своїх сусідів та правління житлокоопу, що мали свої плани на цю кімнату. В процесі цієї боротьби за житлоплощу, що не раз переходила до бійки і нарсуду, бідолаха квартирант з'їхав з глузду...

Цю квартирну "Одіссею" й подано в повісті "Импонирующая квартира"...

Повість починається інтригуюче і, коли хочете, досить сюжетно:

"Проливные дожди в августе и сентябре месяце 1925 года размыли крышу одного бесхозяйственного дома, в котором я жил. Мне оставалось находиться под голубым шатром небес, на что я не имел никакого права уже по своєму социальному положению"...

Автор подає досить багато цікавих типів, перепустивши їх, натурально, крізь призму своєї не цілком звичайної уяви. Його герої мають динамічний характер, на зразок цього неспокійного типа, що вночі раптом стріляє з револьвера під дверима авторової кімнати "для прочистки заржавелого дула, но отнюдь не для своей популярности и поднятия авторитета".

Авторові цієї повісті кортить навіть подати своєрідну ідеологію, і він поділяє всю людність, що оточує його, не на класи, а на групи: хамітів, термітів і хамелеонів. Щоб передати вдачу й нахили свого персонажа, автор уживає досить цікавого образу, наприклад: "злой квартирный гений черный негр",— з цього образу читач одразу має збагнути, що думки в цього громадянина — чорні й наміри — ворожі.

Великого клопоту завдавало авторові питання, як назвати сина цього "черного негра". Він назвав його "циганом", але в нього з'явились якісь сумніви щодо влучності цього "образу", й він прийшов до мене в редакцію просити поради. Після деяких міркувань, він надумав його назвати "Юный злой гений черный негр".

Цей автор морочив мені голову цілий місяць, поки я його якось не ублагав звернутись іще й до іншої* редакції, бо в нас, мовляв, журнал, самі бачите, маленький, повістей не друкує...

НЕ ЗОВСІМ БАДЬОРЕ РЕЗЮМЕ

Я зайшов з вами, читачу, занадто далеко. Поле нашого овиду перейшло межі легкої слави й ладне збитись на ті манівці, де література стає вже симптомом психічної недуги. І я запевняю вас, читачу, що ми, досліджуючи амальгаму "літературних" проявів, могли б забитись іще далі в страшні нетрі. Але ми свідомо обмежили себе рамками легкої слави на літературному шляху, щоб саме тут поставити запізнілу крапку й зажурено спустити долу наші вії.

Становище-бо справді дуже невідрадне, як подумати, що воно вийшло б, коли б хоч трохи далося обрахувати всю ту енергію, ввесь той запал і пристрасть, витрачені на "початкуючі" вірші й оповідання!.. Сараною суне політературений народ посполитий на редакцію (я гадаю — ви, читачу, повірите, що це не та редакція, де я служив), яка добрала цікавого способу рятуватись від цієї навали. Щоб не морочити собі голови над відповіддю кожному авторові окремо, чому/не йде до друку його твір, редакція одразу надрукувала на машинці до письма кілька сотень стереотипної відповіді: "Ваш твір недосконалий римою і внутрішнім ритмом, бракує йому свіжих образів, помітно чужі впливи, сюжет рихлий"... тощо.

Я сумніваюсь, щоб ця "механізація" редакційної роботи дуже тішила молодого автора, але в кожнім разі відповідь він одержував досить швидко і йому залишалося багато часу, щоб іще сподіватись собі успіху надалі.

Мені не раз, читаючи ці безконечні стоси молодої творчості, спадало на думку — а що, якби можна було всю цю молоду потенцію, що марно консервується в кустарних ямбах та хореях, скерувати в інший, пожиточніший бік! Хоч би, приміром, на навчання — читання хорошої корисної літератури, спорт... абощо.

Далебі, за кілька років ми мали б усі так звані "матеріальні передумови державності": лікарів, адвокатів, інженерів, пілотів і просто кваліфікованих людей. Але, якби ж то!..

Якось я зустрів на пароплаві одного молодого вчителя, який допіру скінчив інститут і оце їхав на посаду. Він мав у ВИШі чимало близьких товаришів із наших відомих молодих письменників.

— Не скажу, як це сталось, не розумію, що мене спантеличило, але і я почав був писати,— кається вчитель.— Ви уявляєте,— я навіть набрався нахабства однести свої "твори" до редакції...

Тепер він сміявся з цього, як із колишнього юнацького гріха.

Я дивився на молоде, безвусе вчителеве лице й мені думалось: чи ж багато їх таких, як оцей, що вже не писатимуть віршів?..